Газета издается на балкарском языке с 1924 года.

Интернет-версия: zaman.smikbr.ru

ЗАМАН

2010 жыл 4-чю август, бараз кюн. № 149 (18490)

Багъасы3 сомду

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ ВРЕМЯ ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Кенгеш

Транспортда къоркъуусузлукъну жорукъларын бузгъанланы - къаты жуудапха

Билдиргенибизча, Россей Федерацияны транспорт министри Игорь Левитин баш кюн, Къабарты-Малкъаргъа келип, Нальчикде КъМР-ни Правительствосуну членлери бла кенгеш бардыргъанды. Ол ишин башларны аллында Правительствону Председатели Александр Меркулов федеральный министрге республиканы айныуна себеплик этгени ючюн ыразылыгын билдиргенди. Къабарты-Малкъаргъа РФ-ни Правительствосуну жанындан энчи эс бурулгъанына аны башчысы Владимир Путинни Кисловодскеде бардыргъан жыйылыуында: «Нальчикде шёндюгю заманнга келишген аэропорт ишлерби»,-дегени да шагъатлыкъ этеди,деп чёртгенди. Республикагъа берилгян хар федеральный сом тийишли жулушлагъа къоратыллыгъына ышандыргъанды.

Игорь Левитин РФ-ни Правительствосуну Председателини буйругъу бла РФ-ни Транспорт министерствосу жоллада,вокзаллада, аэропортлада къоркъуусузлукъну комплекс программасын жарашдыргъанын, анда белгиленнген ишледен бир къауууму республикада бардыряллыкъларын билдиргенди. Андан сора ол хычыуун жумушну тамамларгъа сюйгенин айтханды. Федеральный жол агентствону Север-Кавказ автомобиль жолларыны управлениясыны филиалыны финансла бёлюмюню таматасы Ольга Линникге РФ-ни Транспорт министерствосуну ыспас къагъытын бергенди.

Къабарты-Малкъар Республикада транспорт инфраструктура не халда болгъаныны эмда аны айнытыуну онгларыны юслеринден жыйылгъанлагъа КъМР-ни транспорт, связь эм жол мюлк министри Ануарби Суншев хапарлагъанды. Ол федеральный къулукъчуну эсин М-29 «Кавказ» автомобиль жолну Къабарты-Малкъарны бла Ставрополь крайны арасында кесегинде болумгъа бургъанды. Аны тёрт ызлыкълы этерге, къыйырларында тыйгъычла салыргъа эмда жарытыргъа керек болуп турады,дегенди эмда аны Север-Кавказ федеральный округну социально-экономика айнытыуну программасына къошаларын тилегенди.

Дагъыда ол «Кавказ» автомагистральда Нальчикни къыйыры бла ётерик жолну къурулушуна себеплик этерге кереклисин айтханды. Ол ишлени бошалса, федеральный жолгъа жетген ауурлукъ иги кесек азайырыгын чёртгенди.Аладан сора да,Экинчи Чегем-Булунгу автомобиль жол бек керек болгъанын, Солдатская станицадан Тырныауузгъа темир жол тартылса, ол не хайыр берлигин ангылатханды. Кисловодск-Долина нарзанов-Жылы - Суу-Элбрус жолну къурулушу къалай баргъанын билдиргенди.

Игорь Левитин «Кавказ» автомагистральны республикагъа жетген кесегин, Солдатская-Тырныауз жолну да Север-Кавказ федеральный округну айнытыуну программасына къошар ючюн, инвесторла болгъанларын бла къалгъанларын, социальный магъаналарын шарт белгилерге керек болгъанын чёртгенди. Жаланда ма ол заманда чыгъаргъа боллукъбуз биз кесибизни предложенияларыбыз бла Правительствогъа, дегенди. Нальчикни къыйыры бла тёгерек айланып ётерик автомобиль жолну къурулушун а энчи иелени бла къыралны къатышыулары бла бардырыну онгларына къаралса иги боллугъун айтханды.

Нальчикде аэропорт комплексни къурулушуну проект-смета документациясын жарашдырыугъа ахча бёлюуню онгларына къаргъа уа Хауа транспортну федеральный агентствосуна буюргъанды. Аны башчысы Александр Нерадько «Нальчик» жангы аэропортну къурулушуна 4,75 миллиард сом бёлюрге белгиленнгенин билдиргенди. Ол ахча 2012 жылда берилирге керек эди да, федеральный бюджетни къоранчлары жангыдан тергелгенден сора, ол болжал 2013 жылгъа кёчюрюлгенди,деп къошханды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Игорь Левитин Правительствону членлери бла кенгеш бардыргъанды.

Игорь Левитин Нальчикни къыйыры бла ётерик жолну ишлениу халине ыразы болгъанды.

Коллегия

Тынчайыргъа жарарыкъ тюйюлдю

КъМР-ни Транспорт, связь эм жол мюлк министерствосуну коллегиясыны кезиулю жыйылыуу быйылны биринчи жарымында этилген ишлени итогларын чыгъарыугъа жораланнган эди. Анда баш докладны министерствону таматасы Ануарби Суншев этгенди.

Ол айтханнга кёре, озгъан алты айны ичинде республикаными битеулю хайырланылгъан автомобиль жолларында 481,9 миллион сом багъасына ишле этилгендиле. «Кавказ» федеральный жолда Нальчикни тышы бла ётерик жолну къурулушу андан ары бардырылгъанды, башха ремонт ишле этилгендиле, ол санда Урван - Уштулу автомобиль жолну 32-чи километринде кёпюрге да.

Региональный жоллада да кёп иш тындырылгъаныны юсюнден министр шарт юлгюле келтирип айтханды. Алада 37,75 километр узунлукъда ремонт ишле бардырылгъанды-ла, керекли сооружениялa ишленнгендиле. Ол санда Бызынгы-Бабугент автомобиль жол жангыртылгъанды. Андан сора да, Кисловодск - Долина нарзанов – Жылы – Суу - Элбрус жолну къурулушу да бошалгъанды. Бу объектни къурулушуна министр энчи эс бёлгенди, нек дегенде ол КъМР-ни Президенти Арсен Канаковну энчи контролюнда болгъаны ючюн.

Докладчы белгилегеннге кёре, халкъгъа 963 миллион сом багъасы хакъ тёленнген жумуш этилгенди, алай аны бла бирге жюк эм шахар автотранспортда бла электротранспортда пассажирлени ташыуну ёлчеми бир кесек азайгъанды.

Нальчикни аэропортуну иши эм аны юсю бла пассажирлени ташыу тюзеле баргъаны да айтылгъанды. «Саратовские авиалинии» эм «Руслайн» авиакомпанияланы самолётлары бла жарым жылны ичинде 33,6 минг адам учханды.

Темир жолчуланы ишлери уа осалды дерге боллукъду. Сёз ючюн, озгъан жылны бу кезиую бла тенглешдиргенде, вагонланы жюклеу 40,5 процентге, аланы жибериу да 16,2 процентге азайгъанды. Алай вагонланы къотарыуну ёлчеми 7,6 процентге ёсгенди. Кёрюмдюлени азайгъанын министр экономика къытлыкъ бла байламлы республиканы промышленность предприятиялларыны иш тириликлери селейгени бла ангылатханды.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Илму

Шимал Кавказда жангыз Совет

Къабарты-Малкъар къырал университетде Север-Осетияны медицина академиясы бла бирге кардиологиядан доктор эм кандидат диссертацияланы къоруулау жаны бла Совет къуралгъанды. Аны башчысына КъМКъУ-ну больницада багъыуну кафедрасыны таматасы, КъМР-ни илмусуну сыйлы къуллукъчусу, медицина илмуланы доктору, профессор Хасан Шугушев салыннганды.

Быллай бирикген Советни Нальчикде ачылгъаныны сылтауларын ангылата, ол ВАК тинтиуле бардыргъандан сора Къабарты-Малкъар къырал университетни кардиология жаны бла Север Кавказда угъай, Россейни юг жанында саулай да бек иги окъуу юйге санагъанын белгилегенди. Мында аллай Советни къурауугъа битеу онгла бардыла, ол санда кардиология жаны бла магъаналы илму ишлери болгъан ахшы специалистле, илмуланы докторлары кёпдюле. Жюрек ауруула бла байламлы илму школ да къуралгъанды.

- Бу Север-Кавказ округда кардиология жаны бла жангыз Совет болгъанын да къошайым,-дегенди Хасан Хаталович.- Аны къуралгъаны Къабарты-Малкъарда жюрек ауруулагъа багъыуну игилендирлигине не сёз. Диссертация ишледе ачыкъланнган жангы амалла бек алгъа бизни поликлиникалада бла больницалада хайырланыллыкъдыла. Врачла уа кардиология клиникада бола тургъан жангылыкъладан дайым да хапар алып турлукъдула.

ЮСЮПЛАНЫ Галина.

Айбатлыкъ битимле ёсдюрюу

Эски технологияланы жангыла бла алышырыкъбыз

«Айбатлыкъ битимле» муниципальный унитарный предприятие бизни республикада угъай, аны тышында да кенг белгилиди. Аны 83-гектарлыкъ бахчаларында кёп тюрлю ариу юлюколе бла терекле ёседиле.

Озгъан ёмюрде окъуна бизни къыралда биринчи кёк назы терекни ёсдюргени бла айтылгъанды совхозну аты. Шёндю ол ахыр кыйын жылланы кезиуюнден къайтышып башлагъанды. Биогюнню эм келир заманнга умутларын бизге совхозну баш агроному Сарбашланы Адисей айтханды.

- Бусагъатда бизде терек зыгытланы орнатхан бла бирге башхаларын жер-жерлеге кёчюрген иш бардырылады, - дейди ол. - Тереклени жангы, кёзге ариу кёрюнген тюрлюлерин ёсдюрюрге кюрешебиз. Сёз ючюн, клён тереклени шаровидный деген сортун биз чыгъаргъанбыз. Назы тереклени уа бутакъчыкъларын бир бирге жалгъашдырып айнытханбыз, нек десенг аны урлугъундан чыкъгъан терекни кёрюмдюсю биз сюйгенча болмайды.

Мында ёсген затланы саны бек кёпдю, жаланда тыя тереклени 60 тюрлюсю барды. Барысындан да аслам бизде чапыракълы юлкюледиле, аланы санында жасмин, фарзиция бардыла. Озгъан жыл аладан 55 минг зыгыт орнатханбыз. Бирлерин алгъа этген умутбуздан эсе азыракъ, бирлерин а кёбюрек ёсдюрюрге тюшюучюдю. Къалай-алай болса да, бизни совхозда айбатлыкъ битимлени барысын да ёсдюрюрге кюрешебиз.

Жангы терек зыгытлагъа 35 гектар жер хазырлана турады. Ол жер жылны ичинде бир он кере къазылгъанды, заралны хансладан тазаланнганды. Мюлкде ишни бек къаты кезиуюне Адисей жаз башын санайды. Ол заманда мюлкде иш кёп болуучуду: зыгытла орнатыладыла, башхалары кёчюрюлген этедиле, сатыу да къыстау барады. Кюз артында уа тереклени урлукълары себиледиле, чапыракълы тереклени бутакълары жалгъашдырыладыла, декабрь айны аллында назы бла нарат тереклени сатыу башланады.

- Сюйген адам келип, бюсюрегинин сатып алыргъа боллукъду. Юлгюге, барыбыз да билген жашил назы терекни энтта да бир ненча тюрлю бетлиси барды. Сизни къонакъларыгъыз сейирсинирикдиле, арбазыгъызда кюмюю неда кёксюлдюм бетли назыны кёрселе, - деп къошханды Адисей. – Арт жыллада багъала кётюрюлгендиле, аны себепли алыучула да азайгъандыла, нек дегенде, бизден сора да, быллай ишни бардыргъан жангы предприятияла ачылгъаннлары ючюн.

Алай ала кёп иш этэлмайдыла. Анга быйыл жаланда назы тереклени 150 мингин ёсдюргенибиз окъуна шагъатлыкъ эталлыкъды. Алыучула бери къыралны не узакъ жеринден да келедиле эм кеслеринде айныырыкъ тереклени аладыла. Совхозда терекге къалай къараргъа, аны къалай орнатыргъа керек болгъанына юсюнден информация да бериледи.

Адисейни айтханына кёре, мюлкде ишчилени саны да азайгъанды.

- Нек десенг бизни совхоз кеси-кесин кечиндирирге керекди, ишлеген хакъыбыз продукцияны сатылыууна кёре болады. Жарсыугъа, ол жаны бла къыралдан бизге болушлукъ жокъду. Дотация этилсе, ол бизге уллу болушлукъ боллукъ эди, - дейди Сарбаш улу.

- Жарсыугъа, бизде илму ишле этилмегенли кёп заман болады, - дейди ол андан ары. – Жашау жеринде турмайды, эски технологияланы орунуна жангылары керекдиле. Аллай затлагъа эс бурулмаса, иш къыйын барлыкъды. Аны себепли бизни биогюн бек биринчи умутбуз – совхозда илму бёлюмню бла лабораторияны жангыртыргъады. Алагъа бийик билимли ишчиле да керек боллукъдула. Тамблагъы кюнюбюзге таукел къарайбыз.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Эсгертиу

Ырхы келирге къоркъуулуду

Бюгюн Россейни МЧС-ини Къабарты-Малкъарда Баш управлениясы ырхы келирге уллу къоркъуу болгъанын эсгертгенди. Аны юсюнден ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине ведомствону пресс-службасыны башчысы Кантемир Давыдов билдиргенди.

- Росгидрометни шартларына кёре, хауаны болуму, артыкъда таулада бузланы эриттген иссилик бек къоркъуулу чекге жетгендиле. Ырхы келир ючюн энди сакъ жауунла да керек тюйюлдюле»,- дегенди ол.

Давыдов айтханнга кёре, Элбрус районну Гирхожан,Адыр сууларыны жагъаларында,Азауда, Черек районну Бызынгы эм Думала тийрелеринде, Чегем районну Булунгу элинде жашагъанлагъа ырхы келирге къоркъуу артыкъда уллуду. Буз эригенден къуралгъан суула къачан эмда къалайдан къутуруп келликлерин билирча амал жокъду,деп белгилегенди Давыдов. МЧС муниципалитетлеге бла мюлклеге ырхы келирге къоркъуу кетгинчи тийишли службаланы хазырлыкъда тутаргъа керек болгъанларын эсгертеди.

Терсликни тюзетиу

Жалгъан хапар жайгъандыла

Къабарты- Малкъарны правону къоруулаучу органларыны Бирикдиريلген информация арасы (ЕИЦ) бир-бир Интернет жазмалада берилген, Бахсан ГЭС-де 2010 жылда 21-чи июльда болгъан терактха къатышхандыла деген ишеликде алты адам тутулгъандыла деген билдириу ётюрюк болгъанын билдиреди. «2010 жылда 21-чи июльда Бахсан ГЭС-де болгъан терактны хазырлагъанланы эм бардыргъанланы тутхандыла деген билдириу ётюрюкдю», - дегенди ИТАР-ТАСС-ны корреспондентине ЕИЦ-ни келечиси.

Аны айтханына кёре, МВД-ны версиясы бла Бахсан ГЭС-де болгъан диверсиягъа, аныча, башха бузукълукъ ишлеге, осал эм бек осал бузукълукъ ишлеге, 23-чю июльда Бахсан районну Дугулубгей элинде ёлтюрюлгенле Руслан Оршокдугов эм Рустам Сеюнов къатышхандыла. «Была республиканы Бахсан шахарында эм Бахсан районунда бузукълукъ ишле этип айланнган бандит къауумну членлери эдиле эм розыскда болгъандыла», - дегенди агентствону келечиси.

21-чи июльда алтаулан чакълы бир адам Бахсан ГЭС-ге чабыуллукъ этгендиле, станцияны эки къалауурун ёлтюргендиле, аланы саууталрын алгъандыла. Станцияны территориясында беш чачдырыучу устройство орнашдыргъандыла эм чачдыргъандыла. Аны хатасындан юч турбина бузулгъанды, кёп вольтлу беш ыздан экиси юзюлгендиле. Станцияны аягъы юсюне салыр ючюн, не аздан айтханда, 1,5 миллиард сом эм 1,5-2 жыл керек боллукъду.

Президент ФСБ-ни полномочияларын кенгертгенди 2 бет

Устаз, жазыучу, уста кёчюрюучю 3 бет

Жол башчы 3 бет

Кереленип тёленирик тазирле 3 бет

Жолугъуз жарыкъ болсун! 4 бет

Таждан телефоннга дери 4 бет

Транспортда къоркъуусузлукъну жорукъларын бузгъанланы - къаты жууапха

Игорь Левитин бла Александр Меркулов.

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Федеральный министр аэропортну терминалыны инвестору белгили болгъанлай, олтурабыз да, юч жанлы келишимге къол салабыз, дей жууаплагъанды.

Айтханыбызча, кенгеше къоркъуусузлукъну юччлендириуге уллу эс бурулгъанды. Министр РФ-ни Президенти энчи указгъа къол салгъанын да билдиргенди. Анга кёре, транспортда къоркъуусузлукъну жорукъларына бузукълукъ эттенлени жууапха тартыу къатыланырыкъды. Бузукълукъ эттенни 70 жылгъа дери тюрмеге олтуртургъа деген окъуна марда барды.

Республикада ол жаны бла этилген мадарланы эмда бу ишде алыкъа не жартылыкъла болгъанларны юслеринден КъМР-де МВД-ны УГИБДД-сыны таматасы милицияны полковниги Арсен Кудаев билдиргенди. Жоллада авариялану азайтыр ючюн, энчи республика программа жарашдырылгъанын, анга кёре, регионну башха жерлеринде болмагъанча аламат сабий автомобиль жол ишленнгенин да чертгенди. Республиканы жолларында светофор объектлени жангыртыу бара турады. ГЛОНАСС-автоматизациялланган диспетчер система ишлейди, жоллада халлагъа дайым да къарап тургъан, алада жюрюню тап халгъа келтиреген арала да къуралгъандыла. Этилген мадарланы хайырындан бийлыны биринчи жарымында авариялану, сабийлени ачыгъанларын да азайтыргъа къолдан келгенди.

Болсада проблемала да кёпдюле. «Республикада машиналаны саны жыл сайын кёпден-кёп болуп барады, жолла уа 60-чы-70-чи жыллада къалай ишленнген эселе да, тюрленмей алай турадыла»,-дегенди ГАИ-ни таматасы. Ол «Кавказ» федеральный жол артыкъда къоркъуулу болгъанын айтханды. Мында арт беш жылда 840 авария этилгенди, 330 адам ёлгенди эм ачыгъанды. Бийлыны алты айында да федеральный жолну бизни республикагъа жетген участкасында 160 авария этилгенди. Аны жарытыну проблемасын кетериу жаны бла да бир тюрлю айтханда, ол жол жанларында инфраструктура,регионну хар республикасындача, осал болгъанын, водительле солурча, ауузланырча не солуу юй, не кафе болмагъанын чертгенди. Дагъыда адамланы законсуз ташыу да бек жайылгъанын эсгертгенди. «Жашырын асыры кёп ачча жюрюйдю. Ол а закон бла ишлегенлеге заран салады, бек башы уа –адамланы къоркъуусузлукъларын сакълагъа чырмау этеди»,-дегенди.

Игорь Левитин Ставропольдан Нальчикге дери созулгъан федеральный жолну артыкъда кьайсы кесеклери къоркъуулу болгъанлар шарт тохтащдырыгъыз да, аланы тап халгъа келтириую мадарларына къалай бир ачча бёлюнюгюн белгилербиз, дегенди. Кемчиликлени юслеринден видеокамера алып, аны кесини кабинетинде сала эсе, андан не файда. Ма аллай оноучула ючюн чыгъаргъанды РФ-ни Президенти кесини указын. Аллайла къаты жууапха тартыллыкъдыла. Алайсыз халны тюзетир онг жокъду»,- деп чертгенди министр.

Кенгеше айтылгъан эсгертиуле,предложенияла, эсге алынып, федеральный ведомстволаны, департаментлени министр бла келген таматаларына эмда КъМР-ни Правительствосуна бир къауум буйрукъла этилгенди.

Ахырында Игорь Левитин журналистлени сорууларына жууапла бергенди.

ТЕКУЛАНЫ Хауа.
Суратланы **Р. МАМИЕВ** алгъанды.

Тынчайыргъа жарарыкъ тюйюлдю

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Связьчыла жылны аллындан бери жетишимли ишлеп келедиле. Битеу алып айтханда, ала 1661,7 миллион сом багъасы жумуш этгенди, ол быллтырны биринчи жарымында болгъанындан эсе 20,1 процентге кёпдю. «ЮТК» ачыкъ акционер обществону Къабарты-Малкъарда филиалы Интернетге широкополосный амал бла кириую инвестиция проектин жашауда бардыра турады.

Бу технология каналны ючюн беш кереге ёсдюрюрге эм абонент ачханы эки кереге – 2700 сомдан 1350 сомгъа дери азайтыргъа онг берликди. Оптиковолоконный сетьлени тартыу андан ары бардырылады. Аллай ишле Нальчик - Анзорей эм Куба - Таба, Тырнауз - Терс-Къол - Азау ызлада бошалгъандыла.

Докладдан сора сёлешиуледе министрни орунбасары Юрий Харченко битеулю хайырланылгъан региональный жоллада халны юсюнден айтханды. Ала уа республикада 1907 километр боладыла. Жоллагъа къараугъа тендор къытхан подряд организацияланы асламы кеслерини борчларын толтуралмайдыла. Бирбир участкалада уа тешик ремонт этиуден бир тюрлю магъана чыкъмайды. Ахча дайым да аз берилип тургъанына хатасындан подрядчикле жолну кенглиги бла ремонт эталлмайдыла, хал а жылдан-жылгъа осалгъа кете барады, деп белгилегенди Юрий Харченко.

Жолчула региональный жол фондланы къурагъа деген бла кеслерини ахшы муратларын байламлы этедиле, аны юсюнден кёп болмай къырал башчыла да айтхан эдиле. Алай коллегияны ишине къатышхан Федеральный жол агентствону управлениясыны начальники Игорь Астахов айтханнга кёре, бу оноуну жашауда бардыруну болжалы белгисизди эм аны юсюнден айтыргъа аллыкъа эрттеди.

Министрни орунбасары Мокъаланы Сергей шахарла, субъектле эм муниципальный аралы маршрутлагъа водительле сайлауну конкурсуну жангы болумлары бла шагъырейлендиргенди коллегиягъа къатышханланы. Битеу маршрутла лотлагъа бирикдирилликдиле эм алагъа файдалы ишлегенле бла къарыусузла кирликдиле. Конкурс сайлауда баш магъананы транспортну качествосу бла водительни усталыгъы тутарыкъдыла.

Транспортчуланы алларына къолда болгъан техниканы «Глонасс» системаны навигация приборлары бла жалчытыуну борчу салынады. Аны бла байламлы «Телемеханика» предприятияны директору Аслан Каиров коллегияны ишине къатышханлагъа продукцияны жангы тюрлюлерин, ол санда остановкалада тагъыллыкъ таблоланы, кёргюзтгенди. Ала уа жаланда коллегиягъа келгенлени угъай, федеральный жол агентствону оноучуларыны да уллу сейирлерин къозгъагъанды.

ЗУБЕИР улу Х.

Закон

Президент ФСБ-ни полномочияларын кенгертгенди

Анатолий Медведев «Къоркъуусузлукъну Федеральный службасыны юсюнден» законнга тюрлениуле кийиргенди

Ол документге президентни сайтында (kremlin.ru) ангылатмада айтылгъаныча, мындан арысында ФСБ «физический лицогъа аманлыкъ ишлени чыгъыуларына себеп боллукъ ишлени этерге жарамагъанны юсюнден эсгертиу берирге эркинди». Былайда сёз энди чыгъаргъа боллукъ, алагъа, полномочияларына кёре, чекистле сакъ къараргъа эм аланы тыяргъа керекли бузукълукъланы юслеринден барады. Сёз ючюн, сиз белгили алим-оборонщик эсегиз, аты алай бек белгили болмагъан британлы фирма, билмей тургъанлай, сизге аналитика материал жазаргъа деген (аны ючюн а гонорар тёлерикди) предложение берирге боллукъду. Ол фирма излеген информация къырал жашырынлыкъда турургъа тийишли затды. Аллай байламлыкъла болгъанларын билселе, ФСБ-ни къуллукъчулары алимге, эсгертиу берип, ишы аманнга жетгинчи, кесинги тый деп, къаты айтыргъа эркиндиле.

- Совет заманлада аллай официальный эсгертиулени мен кесим да этиучю эдим, - дейди «Комсомольская правдагъа» Къырал Думаны Къоркъуусузлукъ жаны бла комитетини председателини орунбасары, ФСБ-ни ветераны Геннадий Гудков. – Сёз ючюн, бек къаты жашырынлыкъда турургъа тийишли разработкаланы жарашдырыргъа къатышхан алчы инженерледен бирлери жыйылыулада кесин кёргюзтюр ючюн, иши бла байламлы кёп шартланы кесини бир жерде да белгили болмагъан дефтерине жазып, бургесине айландыра эди. Жыйылыуда анга не тюрлю соруу берселе да, хар тарихни да тюппетюз айтып, толу жууап бере эди. Аны столунда тургъан бир талай дефтерле уа къаты жашырынлыкъда турургъа тийишли шартладан топпа-толу эдиле. Аладан къайсысын да юй тюп сыйпаучу тиширыу тышына чыгъаралыкъ эди. Ол специалистге эсгертиу этилгенден сора алим кезиуюнде тюзелген эди.

Аны бла бирге уа, законда «эсгертиу къалай этилирге керекли-лисини юсюнден жорукъларгъа энчи эс бёлюнеди – ала Россей Федерацияны къоркъуусузлугъуна хата келтирлик болумланы чыгъарлыкъ сылтаулардан къутулургъа себеплик этерикдиле».

Кертиди, аллай эсгертиу этиу ючюн чекистледен изленирик жууаплылыкъ къаллай боллугъу алыкъа шарт белгиленмегенди. Законну биринчи редакциясында айтылгъаннга кёре, бош адамла ол тюрлю терсликлери ючюн 1000 сом тазир тёлергe неда 15 сутканы тутулуп турургъа боллукъ эдиле. Оноучу къуллукъчулагъа отуз мингнге, юридический лицолагъа уа – элли мингнге дери тазир тёлергe тюшерик эди. Алай правону къорулаучула ол затха чамланнганларындан сора уа законну бираз жумушагъыракъ этгендиле. Алай бла уа, энди ол тюрлю жууапха ФСБ-ни къуллукъчусу кесини борчун толтура туруп, законнга бузукълукъ этгени неда ФСБ-ни къуллукъчусуну излемин толтурмагъаны ючюн тартылырга боллукъду. Былай да чертиледи – ол болумну башда айтылгъан профилактика мардаладан бирлерине санаргъа уа жарарыкъ тюйюлдю.

Интернетден алынып басмаланады.

ХАЗЫРЛАНЫУ

Къурулуш усталыкъланы да биледиле

Кёнделенде биринчи номерли орта школну директору Жашуулары Валерий айтханнга кёре, мында жангы окъуу жылгъа хазырдыла. Ата-ана усазла бла бирге классларгъа тыгылыы ремонт этип чыкъгъандыла. Алай аланы жарсытхан спорт залны башын тынгылы жабалмай къалгъанлардыды.

Кертиди, Элбрус районну администрациясыны башчысы болушургъа айтханды да, анга бек ышанылгъыла.

СУРАТДА: (онгдан солгъа)Очайланы Мариям орус тил бла литературадан, Жабелланы Людмила уа историядан окъутхан усталадыла. Ала солуу кезиулеринде ремонтха тири къатышадыла.

МАМАЙЛАНЫ Алий.
Сурат авторнуду.

Итогла

Аманлыкъланы баям этиуню - бийик даражагъа

РФ-ни Прокуратурасында Следствие комитетни КъМР-де Следствие управлениясы кесини жыйылыуында жылны биринчи жарымында ишини итогларын чыгъаргъанды. Следствие управлениясы башчысысны тамата болушлукъчусу Татьяна Наужокова билдиргенге кёре, эсепге алынгнан аманлыкъ ишлени саны 12,7 процентге ёсгенди. Республикада криминоген болумну осаллыгъына экстремист бандит къауумла себеплик этгенлей турадыла. Озгъан кезиуде право низамны сакълаучу органлада ишлегенлеге 59 чабыууллукъ этилгени эсепге алынгнанды.

Алай боевикилеге къажау кюреш да кючленеди. Аладанегизисиди ёлтюрюлгенди, 17 адам аманлыкъ этгенлерине ишекликде тутулгъандыла, онтогъузусу да изленедиле.

Следствие управлениягъа аманлыкъ этилгенини юсюнден эки мингге жуукъ билдириу тюшгенди. 439 ишге кёре тинтиуле бардырылып бошалгъандыла, аланы 96 процентинден асламысы сюдге жиберилгенديле.

Жыйылыуда жылны къалгъан заманына борчла салынгандыла. Право низамны сакълаучу органлагъа къажау чабыуллукъла бла байламлы аманлыкъланы ачыкълау жаны бла ишни игилендирирге керекди деп,къаты айтылгъанды. Аны бла бирге следствие тинтиулени качествосун кётюрюргe, законлукъну къаты сакъларгъа, аманлыкъ иш этилгенини юсюнден хар билдириуге тынгылы къараргъа керек болгъаны чертилгенди.

Бизни корр.

ШИМАЛ КАВКАЗ КЮН САЙЫН

Россейни юг жанында – биринчи

Россейни югунда ишленген биринчи металлургия завод Краснодар крайны Абинск шахарында хайырланыргъа берилгенди. Аны инвестиция проекти 5 миллиард сомду. Заводну биринчи кесеги жыл сайын жарым миллион тонна темир прокат берип турлукъду.

Бу электрометаллургия заводну ишленгени крайны Абинск районунда къошакъ халда 700 ишчи жер къурагъа онг бергенди. Проектни инвестору «Новоросметалл» компанияды. Ол ишчилеге деп кёп этажлы юч юйню сюегенди.

Предприятие Къобанда экономиканы жангы бёлюмюн айнытыуну башлагъанды, дегенди крайны губернатору Александр Ткачев.

- Бу сейирлик завод бизни регионубызда индустрия кластерни арасы боллукъду. Ол районну эм битеу крайны да социально-экономика жаны бла терк айныууна уллу себеплик этерикди, - деп чертгенди губернатор.

Предприятияны биринчи кесеги хайырланыргъа берилгенлей окъуна, Къобанны бюджетине 120 миллион сом налог халда тюшерикди. Предприятияны экинчи атламы быйылны ахырында ишлеп башлырыкъды, ол а темир прокатланы чыгъарыуну беш кере кёбейтирге онг берликди.

Проблемала толусунлай тамамланырыкъдыла

Чеченни президенти Рамзан Кадыровну айтханына кёре, республикада транспорт, автомобиль жолла, связь бла байламлы проблемала Игорь Левитинни башчылыгъы бла правительствону делегация келип кетгенден сора тамам этилликдиле деп, бек ышанып айтханды ол журналистле бла тюбегенинде.

- Биз битеу керекли вопросланы сюзгенбиз эм ала бла байламлы оноу да этгенбиз. Мен толу ийнанама бу тюбешиуден сора бёлюмню проблемалары толусунлай тамам этилликлерине, - дегенди Кадыров.

РФ-ни транспортуну министри Левитин республиканы жол-транспорт инфраструктурасын айнытыуну бек магъаналы ишлерин кеси энчи контрольда тутаргъа айтханды.

Жаш алимлени хайырлы проектлери

Жаш алимлени «Бирге болсакъ игиди!» деген озгъан кюнледе бардырылгъан биринчи битеукавказ форумда кёргюзтюлген проектлери Шимал Кавказгъа жюз миллион сом файда берликдиле. Ол Къарачай-Черкеси Домбай посёлкасында бардырылгъанды. Анга 200-ден аслам къыз бла жаш къатышхандыла – илму учреждениялары къуллукъчулары, производство фирмаланы бла компаниланы келечилери, студентле, аспирантла. Шимал Кавказ республикаланы социально-экономика, интеллект эм демография жаны бла онгларын хайырланыргъа жораланнган проектлени жашауда бардырыргъа деп рекомендациялаа этилгенديле. Аланы санында гитче ГЭС-лени ишлеуню, сейир табийгъаты болгъан Архыз тарында жаша, къышда да ишлеп турлукъ, жайда да лыжаха бла учарча трассалары боллукъ спорт-турист комплексни къурауну проектлери да бардыла.

Жарашдырылгъан проектлеге къараргъа эм тийишли багъала бичерге федеральный эм республикалы министерстволаны, РАН-ны регионлада тинтиуле бардыргъан Арасыны, РАН-ны этнология эм антропология институтуну специалистлери эм алимлери къатышдырылгъандыла. Къарачай-Черкеси президенти Борис Эбзеевни предложениясы бла быллай форумланы хар жайда Домбайда бардырыргъа деп оноу этилгенди.

Миллет къауумланы келечилерине къайгъырыу

Ингушетияны президентинде миллетлени культура энчиликлерини проблемаларын сюзгенديле. Анда, энчи алып айтханда, сёз къыралны вузларында диаспораланы келечилерини сабийлерин окъутургъа целевой жерле берируню юсюнден баргъанды. Ол Ингушетияны эм Шимал Осетияны культураларыны миллет автономиялларыны боллукъ тюбешиулерине хазырланыуну чегинде бардырылгъанды.

- Биз барыбыз да кёп миллетли къыралда жашайбыз, миллетле аралы байламлыкъла къаллайла болсала, энчи регионланы къой, битеу къыралда окъуна тутхучлулугъу эм айныуу алагъа кёре боллукъдула, - дегенди Юнус-Бек Евкуров. Аны айтханына кёре, республиканы оноучулары мындан ары да Ингушетияда башха миллетлени къауумларына хар не жаны бла да къайгъырганлай турлукъдула. «Мен битеу жер-жерли чиновниклени барысына да диаспораланы келечилерине хар заманда да эс бургъанлай туругъуз деп, бек къаты айтханма», - дегенди ол. Андан ары Евкуров «республикада халкъла аралы ам миллет - культура автономияланы араларында байламлыкъланы кючлер мадарла этиледиле, дегенди. Президент Ингушетияда жашагъан миллет къауумланы келечилерини сабийлерине къыралны вузларында целевой жерле берируню вопросларын тамамлагъыз, деп буюргъанды чиновниклеге.

Къачхынчыланы кюнюн белгилегендиле

Адыгеяда 1-чи августда Къачхынчыланы кюнюн белгилегендиле. Ол 12 жыл мындан алда республиканы президентини энчи указы бла тохтащдырылгъан эди. Балканлада Сербия эм Метохия крайларында тууп жашап тургъан 174 адыгъы аскер къаугъаланы кезиулеринде андан къачып кетген эдиле башха-башха жыллада. Шёндю мында 810 къачхынчы жашайды.

Байрам кюнню аллында Миллет музейде «Адыгъы тиширыуну диаспорада жашауу» деген ат бла сейирлик кёрмюч ачылгъанды. Анда Адыгеягъа 1992-94 жыллада тыш къыралладан къайтхан жети черкесли тиширыуну 75 къол бла этилген ишлери бардыла. Ала ыргъакъла эм ийнеле бла эшилген эм тигилип этилген жабыуладыла, стол жабыуладыла, салфетканладыла эм башха аллай айбат затладыла.

Къачхынчыланы асламысы Мафехабль (Насыплы) деген, Майкопдан узакъ болмай орналгъан элде жашайдыла. Эл алагъа деп ишленнгенди, шёндю анда болгъан 27 юйде 85 юйюр жашайдыла. Дагъыда 23 юй хазыр бола турадыла. Элде межгит, врач амбулатория бардыла, жолла эм коммуникация ызла ишленнгенديле.

Сочиде межгит ачылгъанды

Сочи курортну Лазаревск районунда Тхагапш элинде тынгылы жангыртылгъандан сора межгит хайырланыргъа берилгенди. Аны 19-чу ёмюрню ахырында алайда жашагъан адыгъылыла ишлеген эдиле эм ол озгъан ёмюрню 30-чу жылларында дери ишлеп тургъанды.

Шёндю Сочиде 20 минг муслийман, ол санда татарла, адыгъылла, аварла эм башкирлиле жашайдыла. Тхагапшдегi межгит советлени заманларындан да алгъа шахарны территориясында ишленген ислам динни жангъыз юйюдю. 1,5 минг адам жашагъан тау элде межгит ишлейик деген башламчылыкъны, ол элде жашап тургъан Ачох Але деген биреу, хаж къылып къайтхандан сора этгенди. 30-чу жыллада межгитни жабып, анда склад этип тургъандыла.

Озгъан ёмюрню 90-чы жылларинда ол жангыдан межгитча ишлеп башлагъанды эм аны кесини иймамы окъуна болгъанды. Агъачдан ишленнген межгит тозурай да багъранды, энди уа элде жашагъанланы болушлукълары бла тынгылы жангыртылгъанды.

Туристлени ийнек сауаргъа, хычинле биширирге юйретедиле

Кеслерини юйлерине туристлени алыргъа сюйген эллиле бла консультацияла бардырлыкъ «Экология эм эл туризмни айныууну арасы»деген жамауат организация 2008 жылда къуралгъанды. Он, андан сора да Шимал Осетия къырал университети тийишли бёлюмюнде Европада эм Америкадача туризмни мода болуп тохтагъан тюрлюсю бла терен ушала шагъырейлендирип, жашауда бардырыр муратлыды.

Владикавказда турист фирмаладан биринни директору Валерий Торчиновну айтханына кёре, таулула хар заманда да къонакъларга бек жарыкъ тюбейдиле. Жашау болумлагъа кёре бир кере кече къалыр ючюн 200 сомдан башлап 400 сом тёлейдиле. Эртгелги тау элде уа туристлени ийнек сауаргъа, биишлакъ этерге, айтхылыкъ осетинли хычинлени биширирге юйретедиле. Шимал осетинли агротуризмни бек сейирлигги уа - осетинли сыраны биширирге, миллет ашарыкъланы хазырларгъа, тау бал батманладан балны сыгъаргъа, черк саркъан тау черекледе къолан чабакъланы тутаргъа юйретиледиле.

Юбилей

Устаз, жазыучу, уста кёчюрюучю

Жулабланы Алийни жашы Юзейир 1930 жыл Чегем ауузуну Жууннну деген элинде туугъанды. 1944 жылда сюргюнде Къазахстаннга тюшеди. Орта школну бошаугъандан сора Алматы шахарны къырал университетини филология факультетине окъугъа кирип, аны тауусуп, КъМР-ни Хушто-Сырт элини школунда директорлукъ этгенди. 1967 жылда Къазахстанны Илмула Академиясыны тил билим берген Институтуну аспирантурасында тюрк тиллеге юйренгенди.

1970 жылда, Нальчикге къайтып, «Элбрус» китап басмада редактор, тамата редактор болуп ишлегенди. 1983 жылдан 2003 жылгъа дери дерс-методика китапла чыгъаргъан бёлюмге таматалыкъ этгенди.

Жулаб улу прозачыды, устазды, уста кёчюрюучюдю. Жазыучулукъ ишинде сабий литературагъа кёбюрек зс бёледи. Ол жыйырмагъа жууукъ китап чыгъаргъанды. Тюрк тилледе жазгъан жазыучуланы талай чыгъармаларын къарачай-малкъар тилге кёчюрюп басмалатханды. Аны кёчюрмелеринде ислам динни культурасы, тарыхы бла байламы «Исламны беш фарызы», «Къуран таурухла» деген китапла да бардыла.

Ол РФ-ни Жазыучуларыны бла Журналистлерни союзларыны члениди. КъМР-ни культурасыны сыйлы къуллукъчусуду. Бу юбилейде Жулабланы Юзейир 80-жыллыкъ юбилейин белгилейби. Аны бла байламлы сизни аны хапары бла шагъырей этебиз.

ЖУЛАБЛАНЫ Юзейир

Келечини хуржуну кенг болур...

Хапар

- Марзиятмыса?

- Хау.

- Сау-саламатмысыз? Мен Рабийгъама. Ол сизге сёлешген мени тамата къызым эди. Университетде устазды. Биз башлагъан ишге сиз артыкъ бек ыразы болмагъанча кёрюнесиз, дейди. Мен да тёрт сабийни анасыма. Аллахдан тилеп алгъан жангыз бир жашым барды. Сурат бла бирге окъуйду. Сенден не жашыры. Сабийге бир бирлерин жаратханча кёрюнедие. Къызыма ийнанмай, уллу башым бла есим сёлешгеним анданды, - деп, Рабийгъа кесини оюмун айтхынчы, Марзиятха сёз бермеди.

- Таулу адетге кёре мен сизге, чурум излеп, алай - быылай деялыкъ тюйюлме, Рабийгъа. Суратха бийыл жыйырма жыл боллукъду. Алыкъа ахсыны тохташмагъанды, окъугъуна керекди. Биз тюнда къыз сабийни билимсиз къоярга боллукъ тюйюлдю. Биз аллай заманда жашайбыз, аны кесиги из билесиз. Бир бирлерин керти жарата эселе, дипломларын алсынла да андан сора...

Ол кюнден сора телефон бла келечилик айтыу тохтады. Марзият а Омарны, баш иесин, саулугъуна хапарсагъа солуу юйге ашырады. Экинчи кюн, къызларын къатына олтуртун:

- Окъургъа кёл салмай, сумкасын бояудан толтурун, омакъ машинагъа, омакъ кийиннгян жашха алданып, жашлай киши юйюне кетип, текъ окъуна сабийли-сюбюйлю болуп, баргъан жеринде да тынчлыгъы болмай, ишге да тохталмай, жюн ишге таныпп къалгъан къаллай жазыкъла бардыла, - деп, он бир талай къызларына юлгюле келтирип айтды.

Байрым юкон ингир ала Омарланы телефон бир бек зынгырдады. Марзият, ауруксунуп кетген зрине тынгысыз болуп, таныпп тургъан жеринден секирип турду. Телевизоргъа къарап тургъан къызла, хар бири кесин излеген сунуп, экиси да телефонну чолпусун алыргъа бирден чабышдыла. «Чолпуну алчыгъыз», - деди ич отоудан аналары къызларына. Асият а: «Сени излемейле, мама, барчы жеринге жат», - деп, анасы жатхан отоуну эшигин этди. Сурат ким бла эсе да сау сагъатны сёлешди да: «Ма, мамагъа бер», - деп, телефонну чолпусун Асиятха узатды.

Нальчикден сёлешгенлерин Марзият ангылагъан эди.

- Мен Рабийгъама. Сабийле хайт деп турамыдыла, Марзият? Жууукъ юлюшюбюз а нечикди? Саулугъу игимиди? – деп, этиучюсюча, сёз бермей, кеси оюмун тежеди. «Аллах айтса, бирси кюн, тогъуз адам болуп, экиюч «Волга» бла барлыкъбыз», - деп, ёхтем билдириу этди Рабийгъа. Ыныччуна кёре, сёз тауусургъа дейдие. Марзият, бир сёз къошмай, чолпуну жерине салды. Башы хайранды. Кёп сагъышланнгандан сора Омаргъа телеграмма ийди. Ингирде ол да жетди.

Экиси да кёп ушакъ этгенден сора Омар: «Сен Суратха айт. Алыкъа кеч тюйюлдю, сагъыш этсин. Бизни бетибизни жоймасын. «Ўр къамичи, секир ат» болмасын. Къоз юкфде ёгсенча профессорну жашы, анга эр болуп, аны насыпсыз этер деп ишанмайма, оллархий. Кесин алдатхан зсе уа, некях этдиргисин, сабий боллукъ эсе, анда тапсын ансы, мен кимилди ёсдюраллыкъ тюйюлме. Он бири. Экинчиси уа, окъуун бошасын. Ата-бабадан бери бола келген адетни бузуп, кёюне келмесинле деб а къалай айтайым».

Айтхан кюнлеринде, кюн ортада, Омарны юйюню алдында юч «Волга» келип тохтады.

- Мама, къонакъла жетдие, - деп, кичи къызы Асият анасына чапды.

– Юйге кир да, жерингде олтур, - деди да къызына, жашлагъа белги берди. Къызны атасы-анасы къонакълагъа жарыкъ бетден тюбедие дерча тюйюл эди.

Омар совет властыны заманында колхозчу-совхозчу башчылыкъ этип тургъанлыкъгъа, малкёз адам тюйюл эди. Алай, юйдегисини къайгъысын этип, алтыотуулу жарагъан юй ишлегенди. Хар неси да тап, бек тизгинли эди.

Профессор, аяхъ кийиммлерин да тешмей, тюзюнлей тёрге барып олтурду. Омарны уа биогюн не сагъышы болгъанын ким билсин. Юйюне къонакъ келсе, ариу, таза кийинип, галстук зат да тагъыучу Омар бу жол а, нек зсе да, «эр киши гебенек ичинде да таныпып» деген, къонакълагъа юйдеги кийиммлери бла келип къошулду. Аны ол къылыгъына къызлары, ыйлыкъсынып, аталарына айтыргъа базынмай, аналарына тарыкъгъанларындa: «Атагъызны къылыгъын билесиз, эсине бир зат келген болур. Ол не киеди деп, аны кёрюгге келмегендие къонакъла», - деп, Асиятны жерине олтуртду.

Къайбы барсала да, къучакъларын керип, жарыкъ тюбеучю къонакъбайлагъа юйренген адамла юй иесини кийиннгенин тап кёрмей, аны чурумун билирге ыразы эдиле. Биётюнда бармакълары барысы да бриллиант жюзюкледен толуп, тишлери саулай сары алтын, анга кёре кийиннгген профессорну къатынымы къаны къартыкъгъа сыйынмай, ачыуланып эди.

- Унасала, унарла биз айтханнга. Унамасала уа, къаты болургъа керек тюйюлдю. Аланла, быллай бир китап бизде окъуна жокъду, не этерик болурла быланы? - деп, ёхтем къатын китап тапкланы санады.

- Кечгинлик бер, тамата, - деди профессор Омаргъа, ашха узала. – Мени тукъумум Сорушладанды. Атым Билимбек. Жол узуну «ышныр» этге келгенликге, «Жангы ашха жангы къарын» - деп, Марзиятны ашын ашамай жарамаз.

- Юйюгюздеча ашагъаныгъызгъа мен да ыразыма, тейри. Ол да адамлыкъны бир белгисиди. Къонакъла кёллери жарыкъ болуп ашасала, бизге керекписи да олду, - деди Омар.

Андан арысында эки жаны да бир бирни ангылап, лакъырда, чам да этге, игирек шагъырей болдула.

- Энди, Омар, Марзият, - деди профессор, кьолларын сыйпай. – Сыйлагъаныгъыз ючюн бек сау болугъуз. Не иш бла келгенибизни кесиргз уста билесиз. Жууукъ болургъа сизни ыразылыгъыгызны излей эдик. - Кёзлюклерини башы бла Омаргъа къарады.

- Билим, акъыл юйретип, адамланы жамааятха къошхан адамласы сиз, - деп баллады жууабын Омар. – Къыз сабийни Аллах тышына жаратханды. Эсли къызла, алгъа билим алып, кеслерин жашаугъа андан сора жарашдырадыла. «Эрге баргъан тынчды, этек бюкген къыйынды», дегендиле бурунггулула. Къыз жаланда эки курс бошаугъанды. Алыкъа бошаугъа тёрт жылы барды. Сизни кибик, ахшы адамла бла жууукъгъа байлашыргъа угъайыбыз жокъду.

Алай адамны умуту, мураты хар заманда толуп турмайды. Умутсуз шайтан болсун! Иги умут, иги кюуум бек игиди адамгъа. Къол аязыгъызда ёсдюрген, эркеленген жаш бусагъатлыкъ дунияда юйдегили болур ниет этип, сабийле ёсдюрюргъе акъыл зте эсе, ол аман тюйюлдю. Бизде окъургъа бек итинген Суратды. Къысхасы,бизни ыразылыгъыбызны излей эсегиз, окъууларын бошама кьоюгъуз дерикби. Сизге уа хар заманда эшигибиз ачыкъды.

- Омар, айтханыгъыз тюздю. Бизде да юч къыз кибик барды. Барысы да бир кибик тюйюлдюе. Сурат бизни къыз бла келе туруччугу. Биз умут этгенге кёре, сизнича адамла ёсдюрген къыз сизни да, бизни да мудах этмез, къыйынлыкъ да кёрмез. Бизде хар зат да хазырды. Аллах тилегенибизни берип, къартла жубаныр кибик бир сабий болса дейбиз ансы.

Къысхасы, бир ыйыкъдан сора некях этип къоярга келишип, къонакъла юйлерине кетдиле.

Омар биринчи къууанчына, жангы жууукъ юлюшюне адамыча тюберге бек ири хазырланды. Таулу адетге кёре, къызны кьолдан бергенликге, киеу нёгер къурулай келмеучюсю кимге да белгилиди. Алай профессору жашыны нёгерларини алып келгенлери жаланда эки гюл къысым эди.

Ашап-ичип бошаугъандан сора кьонушу къатынла бла апсыналары, Марзиятны тёгерегинден алып: «Басдырып турмай, киеуню келтиргенлерин кёргюз», - деп, ёр жанындан алдыла. Ол а: «Артда кёрюргюз», - деп, жер тешик болса, ары кирлик болду.

Эки-юч кюн озгъандан сора профессор Омарны къонакъгъа чакъырды. Бармай амал жокъ. Алай киеу нёгер алай къуру келип, жууукъланы, къонушланы къуру жерге къартханын а кечалмай эди.

Эртгенликде жыйылып барсала, той этиллик жер ресторан угъай, орталыкъ кафе болуп чыкъды. Амал не? «Къонакъ кьойдан жууаш» деп, келинни баш ауун алгъанчы, ала барысы да шошуракъ турдула. Сора хар ким даражасына кёре стопланы артларына олтурдула. Омар кьууанчда бир тюрлю чий билдирмеди. «Адам сабийи ючюн кюл-кёмюр да ашайды», деп бош айта болмазла. Сёлешсе да, сёзю жик-жигги бла ангылашынырча, нарт сёзлени юлгюге кетирип сёлеше, сабийи быллай аты айтылгъан алимни юйюнде келин болуп турлугъуна шукурлюкъ этгенча, жарыкъ олтурду. Анга юй бийчеси бла Асият бек кьууана эдиле. Той дауурсуз, ариу бошалды.

Заман оза турду. Сурат да киши болсагъасындан атлагъандан сора юй жуурушлагъа кьатыша баштады. Аш этгенден, кир жугъандан сора да, тёртотоуу фатарны тизгинин жыйып, отоула толу мебельни, хрустальдан бла кипталдан толу тапкланы ариу тутуу жаш келинни тынч тюйюл эди.

Алтмышбешжыллыкъ кьайын анасы уа, къарагъа боялгъан къара чачына чач кьоюп, чукуй этип, тёппесине тюйюп, кьол бармакъларыз жюзюкледен толу гыбыт жаку кибик тыкъ болуп жатса тёшекге, кьопса уа, эшикге сыйынмай, налог жыйгъан инспектор кибик айланыр. Онсегизжыллыгъында ма бу жашап тургъан кишисине эрге баргъанлы бир жангыз кюн ишлемегенди. Эрини жалнасына бла улутхасына батып, сабийле табып, юйде олтургъанды. Аллай тыширыу бола тургъанлай да, хар кимге бир чурум, хар этилген ишге бир сыптау табады Рабийгъа. Профессорну уа къайбы сюйсе ары бурады, кьынкъ этдирмейди. Андасанда, эрикгенден болмаса, тюкеннге окъуна чыкъмайды. Жангыз жашлары уа, жангыз жашлары. Тюбюнде - машина. Сюйсе окъуйду Даулет, сюйсе кьояды. Кьайбы барады, не этеди? Аны киши сурамайды.

Даулетни бла Суратны сюймеклилери кёпге бармады. Суратны ауурлугъу билиннгенлей а, Даулетни хали тюрлене тебиреди. Кёп бармай кесича омакъ машина бла жююгюен ректорну кьызы бла шагъырей болду. Сурат атасына, анасына кеттенлей, кьызны юйлерине чакъырып, анасы бла таныщыдыла. Эртгеден окъуна кесинге тенг кьызны излемей, не айлана болур эдинг деп, Рабийгъа жашыны ишин терс кёрмеди чыртда. Сабий десе, алпындагъы ашын унутуучу Рабийгъа, таулу келинин тышына тюртюп, башха миллетни кьызын тёрге ётдююр угъайы болмагъанын ангылатды Даулетге. Ол да излегенин тапды.

Сурат да сабийни болду, жашчыкъ тууду. Алай Рабийгъа: «Мени сабийге кьарар кьарыуум жокъду. Сабий аякъланнгынчы, окъуну тохтат. Ишлерге сюйсенг, кьарт сау болса, санга ич табылмаймыды?» - деп, сёзню чорт кесди. Тырман а кёпден-кёп бола барады. Эрги кече ортасындан алгъа келмейди. Аллын дежурный адим, практикагъа бардыкъ, дегенча ууаакъ сыптаула табыучу эди. Артда уа кече да келмей тебиреди. Сурат кьайда эдинг деп сорса: «Мени кьайдагъымы билирге сен не милиция, не анам тюйюлсе, ишинги эт», - деп тебиреди.

Аны бла Суратны тынгысыз жашауу башланды. Атасы-анасы айтханны кьулакъламай этген ишни «хайырын» энди ангылады профессору келини. Кимге тарыкъсын? Не этсин? Ахырында Марзият, тёрт-беш кере келип, кьызыны кьайын анасы, кьайын атасы, кьайын кьызлары бла да сёлешди. Кишиден тюз жууап алалмады.

Сурат, аманны кебинден тёртюнчю курсну бошап, заочно окъургъа кёчдю. Сабийни кьолундан тутуп, ата юйюне кьайтды. Бир жол жайгы сессиягъа келгенинде, Даулетни университетден кьысталгъанын эшитди. «Ўр къамичи, секир ат», деп болду иш.

Къыркъ экинчи жылда октябрь айны ахыры. Тамбла немислиле элге кирликдиле деген кюнню аллында къашхатаучула агъачха къачдыла, кече юслерине жабаргъа жууургъан, жабыу дегенча бир затла алып. Азыкъ къайгъылары уа жокъ эди. Баям, Къашхатау ючюн сермеш бошалгъанлай, элге къайтмасала, агъач ичинде кечиналмазлыкъларын биле болур эдиле. Бизни юйдегилерибиз бары да кетгенден сора мен, Баззоланы Каполну юйюню (милицияда ишлеучю эди), алтыатар немисли ушкогун да алып, элге жууукъ барып, бир къарап келейим деп кетди. Бир заманда къайтып келди да: «Элге къаршы жууукълашып, атып, бир фашистни ёлтюрдюм», - деди. Анга бирле ийнандыла, бирле керти айтханына ишекли болдула.

Кюн батаргъа жууукълашхан ууахтыда Асан улу, атха минип, мени да бир атха миндирип, бир атны да (аланы къайда таханын билмейме) Черкесланы Мукайны юсюне айланды: «Къызыл Аскерни сюймегенле бла бизни сёзюбюз кьысхады», - деп, керохун оГъаны аягъына миндирди. Черкес улуну бети чыммакъ болду.

Ойнагъаны этесе, ким да къоркъурукъду, керохну юсюне бурсала. Ўруп, ёлтюрюп кетсе, бар да жыллкъысындан тай тут. Ўруш бара тургъан заманда ол майорну излепми айланыпрыкъ эдиле. Асан улу, ким аманнга кетёрге боллугъун ангылап, айтды: «Къоюгъуз аны, мен болайым сизге жол кёргюзтюючю. Алай керохугъузну жерине салыгъыз, алайсыз барлыкъ тюйюлме», - деп.

Майор керохун биягъы бел баууна сукъду. Асан улу женгил адам болгъанын биле эдим да, аралары аманнга къалмагъы эди деп, ичиме къоркъуу киреди. Командирни документлерин сурагъанында уа, ахым кетди. Жангыдан керохуна узалса, ишкыры бола боллугъуна ишексиз эдим. Алай, жокъ да айтмай, майор удостоверениясын Масхутха кёргюзтдю. Асан улу да, документнин чыгъарып, майорну кёзюне тутду. «Сёлешиуле» мамарлыкъ бла бошалгъанлардына къууандым.

Алай аскер бёлюмню командири атларбызны реквизиция этергге тюшгенин билдирди. Анга угъай дерге кимни кёлю барлыкъ эди. Жаралыланы араларында атларгъа къарыулары къалмагъанла бар эдиле. Аны себепли Масхут тирелип кёрешмеди, атларбызгъа жаралярындан бек кьыйналгъанланы миндирдиле.

Къашхатау ючюн къызыу сермешден чыкъгъан аскерчилени агъач ичи бла Бабугентни башына дери ашырыргъа керек эди. Жолну бирибиз да танымайбыз. Ол бар эсе, жокъ эсе да, билмейбиз. Ахыры да адам айланнган ыз кёрюнмейди. Агъач ичи бла ёрге барыргъа кереклисин билебиз да, табирейбиз, Алда Асан улу, Мукай, мен барабыз (Масхут бизни да биргесине алгъан эди). Бизни ызыбыздан - майор бла бир лейтенант. Къалгъанла - аланы артларындан тизилип. Кёкде фашист самолётланы гюрюлдеген тауушларын эшитебиз. Майор: «Воздух!» - деп къычырса, барыбыз да терекле тюплерине бугъабыз.

Бираздан кюн да батды, дагъыда бир кесекден а бек къарангы болду. Кьоллары-бызны, бетлерибизни чырпылагъа, терек бутакъларгъа тырната, аллыбыз айланнган жанына барабыз. Тюз, терс баргъаныбызны да билмейбиз, нек дегенде жукъ кёрмейбиз. Бир-бирде: «Терс жанына кетип барсыз», - деп, лейтенант бизге, жол кёргюзтюючюлере, кьалай барлыгъыбызны юйретеди. Аны себепли жол башчы биз угъай, ол эди дерге боллукъду. Картасы ишми болур эди, билмейме, алай кьалай барлыгъыбызны бизден зсе ол иги биле эди. Анга биогюн да сейир этгенлей турама.

Кечени не заманы болур эди, кьайдан билгин, сагъатынг болмаса. «Энди быларидан ары жолну кесибиз табарыкъбыз, сиз а кьайтыгъыз артха, сау боллугъуз», - деди майор. Асан улу, атларбызны сыйыргъаналарына, айхай да, ыразы тюйюл эди, болсада сёз айтмады. Айтып да не айтырыкъ эди тамбла жангыдан гитлерчи фашистле бла ёлюм къазауатха кирлик солдатларгъа.

Тёбен жаны белги берир заманнга адамларыбызны тургъан жерге жетдик. Танг ири жарып, тёгеректе хар зат ачыкъ кёрюнюп башлады. Адамла кьайгъылы болгъанларын эследик. Аны сыллтауу да белгили болду. Элден бир киши келгенди да, юч кюннню ичинде барыгъыз да юйлеригизге кьайтмасагъыз, самолётланы жиберип, бомбала бла урдурлукъбыз деп, немислиле алай айтадыла деген хапарны жайгъанды.

- Сиз сюйгенигизча этигиз, мен а партизанланы табаргъа керекме,- дегенни айтып, Асан улу, ушкогун да инбашына тагъып, кетген эди. Артда партизан отрядха кьошулгъаныны эм жигитлик да этгенини юсюнден хапарын эшитген эдик.

КЪУЛБАЙЛАНЫ Алий.

Эсгериу

Жол башчы

аллында (бизни бла къонушда жашай эдиле) томуроу кьыйырына нёгерим бла бирге олтуруп, ким тёбен жаны таба къарайбыз. Душманланы келгенлерин кёрсек, къачарбыз деп, алайды умутубуз.

Бир кесекден, ачы тауушэтип, башыбыз бла топ окъла учуп башлайдыла. Гитлерчиле алтыбыгъылы минометладан атханларын артда билген эдим, аланы кёзюм бла кёргенимде. Снарядладан бири, бизден арлакъда чачылып, жерни чунгур этди. Анымы кёрдюк, агъач таба жол алдыкъ...

Чынар тереклени тюплери чапыракъдан толу эселе да, алыкъа ала «жалан» болуп къалмагъан эдиле. Чапыракъланы бирге жыйып, «тёшекле» этебиз, юсюбюзге уа къолубузда болгъан хылы-мылыланы жабабыз. Кёзню кёзге урсанг да, жукъ кёрюнмейди - кече алай къарангы эди агъач ичинде. Топ атылгъан тауушланы эшитип турабыз, алай адамлада къоркъуу жокъду, ала узакъда атылгъанларын биледиле.

Агъачны башында самолётланы гюрюлдегенлери эшитилип башлагъанда, къайгъылы болдукъ. Биётюнда ала прожекторланы агъач ичине бургъанларында. Аланы жарыкъларыбызны, кюн таякълача, бийик чынар тереклени араларыбызны бла ётюп, жерге «чанчыла» эдиле. Бусагъат бомбала атадыла деп, ичибизде жаныбыз жокъ эди. Болсада атмадыла. Гитлерчи лётчикле прожекторланы жарыгъында бизни кёрюп тургъан сунуп, андан къоркъа эдик. Баям, прожекторланы не бек жарыгъын кюрешселе да, ала кече агъач ичинде абери кёраллыкъ болмаз эдиле...

Экинчи кюнню эртгенлигинде Асанланы Масхут бла берип, бичен алып келейик деп, биргесине элтди. Ол къалайы болгъанын бла сагъатда эслеялмайма, заман кёп озгъанды.

Биз да талада гебенледен бичен алыргъа киришгенлей, аллыбыздан аскерчиле чыгъып къалдыла. Алларында Мокъаланы Ныка, таягъына таяна, ауур атлайды. Ол заманда Ныка бек къарт эди. Аны сол жаныда - петлицаларында экишер шпалы бла, кероху да, бел бауына сугъулып, бир майор. Баям, ол батальонну командири болур эди. Ала тик зыгъыр жол бла ёрге келе эдиле. Майорну ызындан а - кёп солдатла. Кимини кьолу, кимини аягъы, кимини башы байланып. Ауур жаралыладан бир къаум адам атлагъа минип эдиле.

Бизни къатыбызгъа жетгенлей: «Былайдан ары, ёлтюрсегиз да, бараллыкъ тюйюлме», - деп тохтады къарт.

- Не айтады? - деп сорду майор Асан улугъа.

- Ёлтюрсегиз да, былайдан ары бир атлам атлааллыкъ тюйюлме,

- дейди.

- Ахшы, къарт юйюне къайтсын, бизни былайдан ары милиционер (Масхут милиция формасы бла эди) аны, бизге жол башчылыкъ этер, - деди майор.

- Мени башха райондан бери ишлерге жибергендиле, бу жерлени танымайма, аны себепли уа сизге жол башчы болаллыкъ тюйюлме.

- Сен да башха районданмыса? - деп, майор Черкес улуна къарады.

- Угъай, мен бу жерлиме, алай бу тийреледе айланмагъанма да, жолну танымайма.

- Керти окъуна танымаймыса, огъесе Къызыл Аскерге болушургъа сюймеймисе?

- Мен къыяулу болгъунчу болушханма, - деп, Мукай бармакълары болмагъан сол кьолун кёргюзтдю. Ол фронтдан, жаралы болуп, къайтып тура эди.

- Къарачы, мени ызымдан келгенлеге, ала уа къыяулу тюйюлмююле, мени батальонумдан къалгъанларыма быладыла. Ала сизни элигизни душмандан къорууларгъа битеу къыралдан жыйылгъан адамладыла. Сиз а быладда бизге жол кёргюзтюрге унамайсыз... Майор, бел бауундан керохун чыгъарып, Мукайны юсюне айланды: «Къызыл Аскерни сюймегенле бла бизни сёзюбюз кьысхады», - деп, керохун оГъаны аягъына миндирди. Черкес улуну бети чыммакъ болду.

Ол ол бар эсе, жокъ эсе да, бизнинг ызыбызда, ол бар эсе, жокъ эсе да, ол бар эсе, онла, жюзле бла кереге кёбейтилген тазирни тёлеу бек къаты жууапха тартыу боллукъду», - деп черт генди Президент.

Ол тюрлю жууапха тартылгъан аманлыкъчы, эркинликде турлукъ эсе да, тазирин тёлеп бошагъынчы, кёп заман озарыкъды. Жыйылыуда сёлешгенлени бир-бирлери чиновникни ырысхысын сыйырыуну да коррупциялы аманлыкъ ючюн жууапха тартыуну амалынча жюрютюргге керекди деген предложенияны да айта эдиле. Аны бла байламлы этип, Президент былай чертгенди: ол ырысхысы сатып бир кёрчю, кереленип тёленнген тазир а тап амалды – коррупциячыны сюд бла жууапха тартдыкъ эсек, ол а сагъыш этсин, ол ахчаны энди къайдан табайым, деп. Жыйылыуну кезиуюнде Президент коррупциячыны жууапха тартыуну бу амалны юсюнден бир ненча кере чертгенин эсге алсакъ, къатланнган тазир салыуну амалы закон бла къабыл этилирге ушайды.

Андан сора да, Президент тоту ийнанганыча, улутхачыланы жууапха тарта туруп, аланы эркинликлерин сыйырыудан башха амалла да жюрютююрге керекдие. Аладан бек тынчы - тюрлю-тюрлю структуралада (сюд системада, правону къоруулаучу ведомствада) алагъа къуллукъ бермеудю.

«**Известия**» газетден.

АКЪЫЛ

Кереленип тёленирик тазирле

Россейде коррупциягъа къажау кюрешни жангы амалы хайырланылып башларыкъды

Бу жууукъ заманда коррупциягъа къажау кюрешни бир ненча ызы бютюнда къатыланырыкъдыла. Сёз ючюн, чиновниклеге энди жаланда файдаларыны юслеринден угъай, кеслери этген къоранчланы юслеринден да отчётла этгиргге боллукъдула; муниципалитетлени отчётлары «жарыкъла» боллукъдула, къырал къуллукъчула адеп-кылыкъ жаны бла кеслерин къалай жюрютюргге керек болгъанларыны юслеринден курслагъа школчула тынгыларыкъдыла. Андан сора да, къолгъа тюшген улутхачыланы жууапха тартыуну жангы амалы – кереленнген тазирни тёлеу – кийирилликди. Бу тюрлю битеу мадарланы мындан алгъаракъда Законланы жарашдырыучуланы советлеринде Дмитрий Медведев регион парламентлени башчылары бла бирге сюгюнди.

- Коррупцияны темасы хар заманда «жашиллей» эм уллу магъаналылай» къалады. Эки жыл мындан алгъа законодательне коррупциягъа къажау юрешни миллет планын сюзген эдиле, быйыл а коррупциягъа къажау концепция къабыл этилгенди. Алай «коррупциягъа къажау ишде алыкъа бир тюрлю къыйматлы жетишимле бардыла деп айталмайма», - дегенди Президент.

Ишни башы уа мындады – аллай аманлыкъ ишлени саны онла бла, аны къой, жюзле бла кёбейе барадыла, ачыкъланнганлары бла тенглешдиргенде. Хау, правону сакълаучу органла болдурулгъан жетишимлени юслеринден докладла этедиле (2008 жылдагъыла бла тенглешдиргенде, къырал службаны сейирлерине къажау бурулгъан аманлыкъ ишледен ачыкъланнганларыны саны кёбейгени – 43 мингге жетгенди; улутха алыу бла байламлы ачыкъланнган аманлыкъ ишлени саны 10 процентге кёбейгенди), алай коррупциягъа къажау кюрешде, Медведев айтханыча, «жалгъан неда кёзбау ишле да кёп этиледие».

- Асламысында уа коррупциягъа къажау ишле къагъытлагъа, ол санда документлеге, норматив актларга къол салыу бла чекленип къаладыла. Сёзсюз, алай этилирге керекди, - дегенди Медведев. – Отчётланы юслеринден актлагъа да къараргъа керекди, «тёгерек столла», жыйылыыла да бардырылырга тийишлидиле».

Федерацияны Советини спикери Сергей Миронов айтханыча, Законланы чыгъарыучуланы советлеринде регион парламентлени 72 келечилери къатышадыла, аны бла байламлы этип, коррупциягъа къажау мадарланы сайлауну юсюнден кесини предложениясын бергенди. Адамланы жашау этиу болумларыны даражасында коррупциягъа къажау кюрешге электронно-социальный карталаны эм «бир терезени системасын» кийириу да ахшы себеплик этерикди. Къырал даражада уа улутхачыланы условный жуапха тартыу, амалны аз неда арталлыда хайырланмай къоярга деген юом да барды. Чиновникле уа файдаларыны юслеринден бош отчётла этип къоймай, ала къайдан чыкъгъанларына шагъатлыкъ шартланы да кёргюзтюргге керекдие деген излемни юсюнден айтылады (артдаракъда уа къырал къуллукъчуланы байлыкълары къайдан чыкъгъанларыны, ала этген къоранчланы юслеринден да борчлу халда отчёт бериуню излергге керекди деген хапар да эшитилгенди).

- Тутмакъда олтургъанланы кёбейе барыулары бизге да жаратмайбыз, - дегенди Медведев, условный халда жууапха тартыуну юсюнден айта эм олсагъат окъуна быллай башламчылыкъ болургъа кереклисин чертгенди, - коррупциялы аманлыкъ этген адамлагъа кереленнген тазир тёлетиу амалны уа хайырланырыгъа керекди.

Сёз быллай затны юсюнден барады: коррупция жаны бла уллу аманлыкъ иш этген чиновникге, алгъан улутхасындан эсе, бир ненча кере кереге кёбейтилген тазирни тёлеу бек къаты жууапха тартыу боллукъду», - деп черт генди Президент.

Ол тюрлю жууапха тартылгъан аманлыкъчы, эркинликде турлукъ эсе да, тазирин тёлеп бошагъынчы, кёп заман озарыкъды. Жыйылыуда сёлешгенлени бир-бирлери чиновникни ырысхысын сыйырыуну да коррупциялы аманлыкъ ючюн жууапха тартыуну амалынча жюрютюргге керекди деген предложенияны да айта эдиле. Аны бла байламлы этип, Президент былай чертгенди: ол ырысхысы сатып бир кёрчю, кереленип тёленнген тазир а тап амалды – коррупциячыны сюд бла жууапха тартдыкъ эсек, ол а сагъыш этсин, ол ахчаны энди къайдан табайым, деп. Жыйылыуну кезиуюнде Президент коррупциячыны жууапха тартыуну бу амалны юсюнден бир ненча кере чертгенин эсге алсакъ, къатланнган тазир салыуну амалы закон бла къабыл этилирге ушайды.

Андан сора да, Президент тоту ийнанганыча, улутхачыланы жууапха тарта туруп, аланы эркинликлерин сыйырыудан башха амалла да жюрютююрге керекдие. Аладан бек тынчы - тюрлю-тюрлю структуралада (сюд системада, правону къоруулаучу ведомствада) алагъа къуллукъ бермеудю.

«**Известия**» газетден.

Алгъышлау

Жолугъуз жарыкъ болсун!

Сотталаны Къурман сёлешеди.

Белгиленген заманда сахнагъа районну администрациясыны башчысы Сотталаны Къурман чыгъады. Ол Москвада, Нальчикде бийик окъуу юйлени айырмалы бошап къайтхан къызланы бла жашланы алгъышлай: «Бюгюнлюкде сиз уллу жолгъа чыгъасыз. Сизни жууаплы борчла сакълайдыла. Ийнанама, алгъан билимигизни жашауда кенг хайырлана биллигигизге. Профессионализм, терен билимлилик не заманда да сыйлы, ыспасха да тийишли болгъандыла. Илмуда, саулукъ сакълаугъанланы хар бирин да администрацияны башчысы, къолларын тутуп, алгъышлагъанды, саугъагъа гюл къысымла, музыкалы арала да бергенди. Сора быйыл жаланда алтауланы бошагъан эсе вузланы къызыл дипломлагъа, келир жыл аллайда биютюн кёп болсунла, дегенди.

Бу къууанчлы ингирни жигитлери уа Къулийланы Малик, Согаланы Элина КъМКъУ-ну юридический факультетин, Атаккуланы Фатимат, Чеченланы Виолетта медицина факультетни, Аккайланы Зайнаф Москвада педагогика университетни, Отарланы Зухура Север–Кавказ тау металлургия институтну айырмалы бошагъанла болгъандыла.

Тырныауузчулагъа жарыкъ, ариу байрамны район администрацияны башчысы, администрацияны жаш тёлюню ишлери жаны бла эм культура бёлюмлерини таматалары Жаболаны Виссарион эм Толгъурнада динамикледен ариу макъамла эшитиледи, жаш тёлю тепсейди, абаданла, шинтиклеге олтуруп, алагъа къарайдыла.

Къызыл дипломла алгъанла: (солдан онгнга) Чеченланы Виолетта, Отарланы Зухура, Аккайланы Зайнаф, Атаккуланы Фатимат, Согаланы Элина, Къулийланы Малик.

Озгъан шабат кюн Тырныауузну бек ариу жерлериндеи биринде, майданда, шахарчыла быйыл республиканы эм къыралны бийик окъуу юйлерин къызыл дипломлагъа бошагъан жаш адамларын алгъышлагъандыла. Байрам ингирликде сагъат сегизде башланыргъа керек болгъанына да къарамай, алайгъа эттеркенде окъуна кёпле жыйылгъандыла. Майданда ишленген уллу сахда, билим бериуде, спортда, культурада жетишимли болуругъузгъа, тутхан ишигизни бет жарыкълы тамамларыгъыгъызгъа ийнанама»,-дегенди.

Андан сора къызыл дипломланы къууанчлы халда бериу башланнганды.Аланы алланы Жаннет къурагъандыла. Тюрлю-тюрлю конкурсланы лауреаты Аппайланы Ислам, Чомартланы Тамерлан, Байзуллаланы Джамиля, «Салам» тепсеу ансамбль эм башхала байрамны бютюн жарыкъ эм къууанчлы этгендиле.

ДАЛХАТЛАНЫ Марзият.

ЫСПАС

Экинчи жашау бергендиле

Хурметли редакция! Мен - Атабийланы Шаидат - Черек районну Бабугент элинде жашайма. Ёз тилибизде чыкъгъан газетни дайым да окъугъанлай турама. Жазгъан а биринчи кере этеме, жашаумда бир тюрлению болгъаны бла байламлы.

Къыйын ауруп, район больницагъа тюшеме. Анда 29-чу июньдан 18-чи июльгъа дери багъадыла. Халым осалданосал болуп тебирейди. Ол заманда Хасанияда экинчи номерли шахар больницагъа элтедиле. Ол кюн окъуна жарадыла. Сокъур чегим ичимде атылгъан эди. Докторла бек кёп кюрешгендиле. Ол дуниядан къайтаргъандыла десем да, Аллах бирди, ётюрюк айтырыкъ тюйюлме.

Жарылгъандан сора да, кесиме келалмай, аппарат бла солуп, онбеш кюн жатханма. Ол кезиуде манга медсестра къызла бек иги къарагъандыла. Сау болсунла. Жюреклеринде болгъан ахшы муратлары толсунла. Жашауда не игиликле бар эселе да, алагъа жол нёгер болсунла.

Жаргъан врачла уа больницаны таматасы Ботталаны Хадис, Аккыланы Махти, Тилланы Хабибуллах эдиле. Озуп къалгъан ауруууму сау этер ючюн, алагъа бек къыйналыргъа тюшгенди. Манга, сёзсюз, экинчи жашау бергендиле. Мындан ары, жашагъан къадарымда, атларын унутурукъ тюйюлме. Алагъа дайым ахшылыкъла тилегенлей турлукъма.

Хадис а иги специалист болгъандан сора да къыралны къурачуду. Аны больницасында къаллай бир тазалыкъ, низамлыкъ барды. Отоулада, коридорда да артыкъ неда къычырып сёлешгенни эшитмезсе. Башчы кеси иги болса, къолунда ишлегенле анга кёредиле

Ма аны ючюн Хадисге, аны ишчи нёгерлерине жюрек ыразылыгъымы, уллу хурмет этгеними билдиреме. Юйюрюнден, юйдегисинден, ишинден да къууана, мындан арысында да кёп жыл жашасын!

АТАБИЙЛАНЫ Шаидат.
Бабугент эл.

Ара газетле нени юсюнден жазадыла

Таждан телефоннга дери

Къырал башчыланы сиз къаллайла сунасыз?

Дмитрий Медведев шёндюгю айырмалы техниканы бек саратады. Бек сейирлик мобильник, бууун сагъат-телефон, регионла бла байламлыкъланы жалчытхан кюбюрчекчик – ала къыралны модернизацияларгъа итиннген къырал башчыгъа бек керек затладыла... Алай эсе да, хар заманда да къырал башчыны тюрлю-тюрлю символлары, башха затлары да болгъандыла аланы статуслары кёргюзтген, ачыкъгъан.

Россейни Президенти Дмитрий Медведевни: штандарты (энчи байрагъы), Президентлигини белгиси, РФ-ни Конституциясыны энчи экземпляры (инаугурацияны кезиюнде бериледи, анга, онг къолун салып, ант этерге деп), «ядро чемоданчыгъында» стратегиялы магъаналары болгъан ракетла бла сауутланнган аскерге башчылыкъ этерге жарагъан устройствосу бардыла. Сора мобильниги, ахыр модели – телефону да бир флаконда.

Великобританияны патчахы Елизавета Экинчини:Британ империяны 2868 алмаз, 273 инжи, сапфир, 11 изумруд эм 5 рубин бла жасалгъан таджы барды. Елизавета Экинчи аны британлы парламентни ачаргъа деп жыл сайын бир кере киеди. Бир жол а придворный къуллукъчу аны, таджны да кийип, эртген азыкъны ашай тургъанлай кёргенди: депутатларгъа атланырдан алгъа патчах, таджны да кийип, чай да ичеме, эрттенлик газетлени да окъуй тура болгъанды.

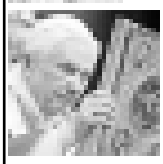

Римни Бабасы Бенедикт XVI-чыны: епитрахильни (акъ жюнден этилген, 5 жору болгъан желпек къапталы) «чабакъчыкъ» атлы жюзюгю (бабасны мухуру, къайыкъдан чабакъ тута тургъан Пётр шыйыхны сураты бла бабасны аты жазылгъан жюзюк) Пантифик ёлсе, ол жюзюкден аны аты кетерилип, ол къуллукъгъа салынган бабасны аты жазылады.

Японияны императору Акихитону: жез кюзгюсю, Аллахлыкъны белгиси, яшма такъмакъла – бойсунганланы кертичиликлерини белгиси, экиауузлу уллу бичакъ - кючлюкню белгиси - бардыла. Башчы японлу уллу бичакъны эм кюзгюню да биргесине алып айланмайды къыралда – реликвияла барысы да энчи халда сакъланадыла.

Брунейни солтаны Хассанал Болкиахны: уллу салкъынлыгъы. Ол байрамлада, кюнакъ алыулада, ашырылада чыкъса, бир гвардиячы офицер, аны артында сюелип (машинада болса) неда изындан бара, салкъынлыкъны жайып, аны кюнден, жаууундан да къоруулап турады.

АБШ-ны президенти Барак Обаманы: АБШны стратегиялы кючлерине оноу этерге жарагъан «ядро чемоданчыгъы», 1-чи номерли борт («Air Force One» - президентни дуниядан бек игиге саналгъан «Боинг – 747-200» номерли самолёту, белгиси бла АБШ-ны байрагъы (белгини Обама пиджагыны жагъасына тюйреп жюрютеди).

Украианы президенти Виктор Януковични: штандарты, президентлигини белгиси, кюмюшден ишленген токъмагъы эм мухуру. Токъмагъыны башында бир жашырынлыкъ да барды латынь тилде, алтын суу ичирилип, «хар не да жолуна къайтады» деген жазыу. Битеу ол байлыкъла Украианы жангы башчысы къуллугъун толтура башлагъанда анга бериледиле.

Эстонияны президенти Тоомос Хендрик Ильвесни: къырал гербни ордени – алтын сынжыр такъгъыч бла (рубини, 3 сапфири, 96 бриллианты бла). Алгъыннгы сынжырны 1940 жылда Эстонияны СССР-ге къошулгъанында, трофейнича, Москвагъа келтирген эдиле. Жангысын Ильвесге деп заказ бла ишлетгендиле, 60 минг доллар берип.

Ливия Джамахирияны башчысы Муамарны: пальма эм тюе суратла бла жасалгъан чатыры – Каддафи тыш къыраллагъа барса да, биргесине алып айланнган журту. 2008 жылда Москвагъа келгенинде, ол чатыры Кремльни Тайницкий терек бахчасында орнашдыргъан эди, Владимир Путин бла да анда тюбешгенди.

Абхазияны президенти Сергей Багапшны: штандарты, мухуру, кылычы эм таягъы. Кылычы – жигитликни белгисиди, алтын суу ичирилген кюмюш бла жасалгъанды, ауузуну узунлугъу 78 сантиметрди. Таягъыны узунлугъу 137 сантиметрди – акъылманлыкъны белгисиди, агъачдан ишленнгенди, лак бла жарашдырылгъанды.

«**Аргументы и факты**» газетден.

Фонд

Таза ниетлиле, ахшы жумушчула

«Элбрусоидну» къарачаймалкъар жаш тёлюню айнынуна себеплик этген Нальчикде филиалы ачылгъанлы эки жыл толгъанды. Бу фондну бек магъаналы жумушларындан бири - жаш адамланы кеслерини культураларына, тиллерине сюмекликлерин эм миллет сезимлерин кючлендириуню. Бери халкъыбызны кёп белгили эм билимли адамлары келедиле, жаш тёлю ала бла бек сюйюп ушакъ этеди, аланы жашау сынауларын эсге алады.

Андан тышында, «Элбрусоидну» келечилери школлагъа эм сабий садлагъа да барадыла. Ала анда кеслери тау тилге кёчюрюлген мультфильмлерин кёргюзтедиле. Сабийлеге тюрлю-тюрлю оюнла да къуращдырып, саугъала бередиле.

Аны кесини студиясы да барды. Анда тау тилге кёчюрюлген мультфильмлени жарашдырадыла. Аланы биринчи ишлери «Аслан Патчах» болгъанды, ызы бла «Спирит», «Маугли», «Простоквашинодан ючеулен», «Динозавр», «Вини Пух», «Арбала», «Кунг-фу мамурашчыкъ». Бу мультфильмлени студентле эм школчула тау тилге кеслери кёчюргендиле. Ауазларын жарашдырыугъа уа кастинг этип сайлайдыла.

«Эльбрусоид» ачылгъан кюнден окъуна Интернетде кесини сайтын къурагъанды. Анда жаш адамла бир-бирлери бла ушакъ этедиле, танышадыла, дагъыда кеслерини миллетлерини, белгили адамларыны юсюнден кёп сейир, аламат затла биледиле. Бу форумну хайырындан Ростовдан бир оруслу жашчыкъ окъуна тау тилге юйреннгенди.

Аны сайтында библиотека да барды. Анда кёп аламат сейир китапла жыйылгъандыла. Бек магъаналы затланы фонд кесини журналында чыгъарады, андан тышында, жарым жылгъа бир «Альманах» деген журналлары да басмаланады. Сайты адреси: www.Elbrusoid.

Дагъыда фондну бек иги ишлеринден бири - жаш тёлюге экскурсияла къуралгъаныды. Алгъаракъда Схауатха барып келгендиле. Ары баргъанла ол жерни ариулугъуна бек сейир этип къайтхандыла.

Нальчикде филиал ачылгъанлы алай кёп болмайды, болсада къысха заманны ичинде жаш адамла аслам затлагъа къатышхандыла, кеслери да тюрлю- тюрлю проектле жарашдыргъандыла. Аладан бири июльну ахыр кюнлеринде Домбайда болгъан жыйылыуду. Ары 70 региондан келечиле келип, уллу байрам этгендиле.

- Фондну келечилери уллайгъан адамлагъа да уллу эс бёледиле. Уллу Ата журт урушха къатышхалагъа 9-чу Майгъа ала саугъала да этгендиле, ыспасларын, хурметлерин да билдиргендиле.

АЛИЙЛАНЫ Белла.

Искусство

Жангы кёрмючлени кёрлюкбюз

Искусстволаны Суратлау музейи кёрмючлеге терк – терк чакъыргъанды бла белгилиди. Бу жай аны иши, алгъынча болмай, бир кесек тюрленнгенди.

Планнга кёре, белгили художник Владимир Кочергинни август айда энчи кёрмючю ачыллыкъ эди. Ол ауруп къалгъаны себелли Светлана Кузнецованы ишлери дагъыда тагъыллыкъдыла. Аланы кёрген къараучу, сёзсюз, уллу заууклукъ аллыкъды.

Сентябрьде уа «Свой стиль» деген студия кеслерини суратларындан кёрмючге чакъырлыкъды. Бери жаш адамла жюрюп, фотоаппарат бла ишлергe юйренедиле. Студия бир кауум кере кёрмючле къурагъан эди да, специалистле алагъа бийик багъа бергендиле.

Дагъыда Суратлау музейден бизге билдиргенлерине кёре, анда республикалы эм абхазлы художниклени бирикген кёрмючлери да болургъа керек эди. Алыкъа бу проект бла байламлы хар зат хазыр тюйюлдю. Алай аны да кёрюрбюз деп ышанырчады.

Бизни корр.

ОПЕРАЦИЯ

Сауутунгу бер да, ахча ал

КъМР-де МВД-ны башламчылыгъы бла республиканы Правительство къМР-ни жеринде 15-чи апрельден 15-чи октябрьге дери «Сауут» операция бардырыуну юсюнден бегим чыгъаргъанды. Анга кёре гражданлагъа законсуз саклананган саутуртланы, чачдырылыучу устройстволаны эмда саутуртлагъа саналгъан башха тюрлю затланы да кеслери ыразылыкълары бла берирге кереклиси эсгертиледи. Аны ючюн ахча бериллиги да тохташдырылады.

Ич ишлени министерствосу билдиргенге кёре, апрельден июль айны ахырына дери тюрлю-тюрлю саутуртладан 116-сы келтирилип право низамны сакълаучу органлагъа берилгенди. Аланы араларында автомат, аскер керох, беш газ керох, къолдан ишленген тёрт керох, 12 къуал, 81 да сыйдан быргылы ушкок, 11 гранат, бир гранатомёт, боеприпасладан 1815 тюрлюсю бардыла. Битеу да 331320 сом багъасы саутуртлагъанды.

КъМР-де МВД-ны башчылары республиканы халкъын операциягъа тири къатышыргъа эмда законсуз сакъланнган саутуртланы право низамны сакълаучу органлагъа келтирирге,ала ючюн да ахча алыргъа чакъырадыла. Алай этген адам законодательствогъа кёре уголовный жуупха тартылмагъаны да къаты эсгертиледи.

Авария

Биреуню хатасы кёп адамгъа жетер

Озгъан шабат кюн кече 12 сагъат бола Залукодес элде жашагъан, ары дери да жоллада жюрюгуе бузукълукъ эте тургъан 23-жыллыкъ водитель, «ВАЗ-21120» автомашинада «Кавказ» федеральный жолда Нальчикден Пятигорскеге бара тургъанлай, 392 километрде жолну ортасында, ыздан чыгъып, аллында келе тургъан «ВАЗ-21065» автомашина бла къагъышханды. Алайда эки машинаны да водительлери, алада болгъан 53-жыллыкъ тиширыу эм экижыллыкъ жашчыкъ да ёлгендиле. Дагъыда биреулен бла ючжыллыкъ къызчыгъ а Залукокоажени район больницасына жетдирилгендиле.

КъМР-де МВД-ны къырал автоинспекциясы билдиргеннге кёре, Зольск РОВД-ны следствие бёлюмю бу авариняны сылтауларын тинте турады.

УЧРЕДИТЕЛЬЛЕ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АЛИКАЛАНЫ Владимир, БЕППАЙЛАНЫ Муталип (баш редакторну орунбасарлары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь).

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмныйи - 42-63-01 Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21 47-26-22. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорда - 42-63-52.

РЕДАКЦИЯНЫ БЁЛЮМЛЕРИ:
Жамауат-политика бёлюм - 42-67-68,42-24-02.
Экономика бёлюм - 42-66-73.
Культура бёлюм - 42-75-82, 42-68-72.
Социальный политика бёлюм - 42-66-76, 47-27-59.
Жангылыкъла эм спорт бёлюм - 47-26-39, 42-66-71.
Письмола эм реклама бёлюм - 42-37-94.
Тилманчла бёлюм - 47-31-28.
Сурат алыучула - 42-75-82, 42-66-76.
Бухгалтерия - 42-30-87.
Операторда -47-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла къагъыт жюрютмейди. Къол жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артха къайтарылмайдыла.
Газетде басмаланнган материаллада айтылгъан оюмла редакцияны оюму бла келишмезге боллукъдула. Алада айтылгъан хар зат ючюн, Россей Федерацияны басманы юсюнден Законуна тийишлиликде, материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан 400 газет тизгинден (машинка бла жазылгъан 5-6 бет) кёпню алмайды.

Газет Басманы эм асламы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 1994 жылда 14-чю июньда регистрация этилгенди.
Регистрация номер —И—0066. Индекс - 51532

Газетни басмагъа КъМР-ни Информация коммуникацияла, жамауат биригуулени эм жаш тёлюню ишлери жаны бла министерствосуну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет 1905 жылда Революция атлы республикалы полиграфкомбинатда басмаланнганды, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Газетлени иелерине тапдырыу ючюн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениясы жууаплыды.
Телефонла: 42-06-51, 42-19-97

Газетлени розницагъа сатыу ючюн КъМР-ни "Роспечать" акционер обществосу жууаплыды.
Телефон: 42-69-34

Номерге графикге кёре 19 сагъатда къол салынды. 21.00 сагъатда къол салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГЪАРГЪАНЛА:
Беппайланы Муталип- дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретарьны орунбасары; Акушуланы Феруза (3,4-чю бетле), Зезаланы Лида (1,2-чи бетле) - корректорла

Тиражы 3530 экз. Заказ № 2174

РЕДАКЦИЯНЫ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5